

KÄSIKIRJA MONIAMMATILLISTEN RAKENTEIDEN LUOMISEKSI, JOHON KUULUU MYÖS SOSIAALI- JA TERVEYSSEKTORI

Ex post paper

Handbook on how to set up a multi-agency structure that includes the health and social care sectors?

RAN H&SC meeting on multi-agency structures

18-19 May 2016

Copenhagen, Denmark

Radikalisoituminen on kompleksinen sosiaalinen ongelma, jota ei voida torjua vain yhden sektorin voimin. Radikalisoitumisen torjumiseen tarvitaan monien eri alojen ammattilaisten yhteistyötä, jossa kaikilla on yhteinen tavoite ja johon jokainen tuo omaa tietoa, taitoaan ja pystyvyyttään tunnistaa ja tarjota riskissä oleville yksilöille tarvittavaa tukea. Moniammatillinen yhteistyö yhdessä ammattilaisten, päättäjien ja kansalaisjärjestön kanssa voi taata tehokkaan tuen riskissä oleville ihmisille jo aikaisessa vaiheessa, ja voi näin ollen ehkäistä ja torjua radikalisoitumisprosessia (2).

Monissa Euroopan maissa on käytössä moniammatillisia malleja. Ei ole kuitenkaan olemassa yhtä standardoitua mallia, joka sopisi jokaiseen kansalliseen, alueelliseen ja paikalliseen kontekstiin. Moniammatillisen mallin tuleekin sopia juuri alueen omiin tarpeisiin. Käsikirja tarjoaa viisi käytännön askelta moniammatillisen mallin käyttöön ottoon. Jokaiseen viiteen askeleeseen kuuluu lisäksi ohjaavia periaatteita, joita voidaan seurata tai ottaa käyttöön. Käsikirja pohjautuu Kööpenhaminassa toukokuussa 2016 järjestettyyn tapaamiseen, jossa vaihdettiin parhaita käytäntöjä liittyen moniammatillisen mallin rakentamiseen sekä käytiin läpi mitä on opittu tähän asti (2).

ENSIMMÄINEN ASKEL

= Kartoita relevantit toimijat/ammattilaiset ja aloita verkostoituminen

- Ensimmäinen askel moniammatillisen yhteistyön aloittamisessa on tunnistaa relevantit ammattilaiset ja organisaatiot, joiden mukanaolo moniammatillisessa yhteistyössä olisi ideaalia.

OHJAAVAT PERIAATTEET:

-Toimi mahdollisimman paikallisella tasolla

- Jos mahdollista, moniammatilliset rakenteet tuli rakentaa paikalliselle tasolle. Tämä ei kuitenkaan ole aina mahdollista, sillä esimerkiksi maaseutujen asukkaiden ja palveluiden vähäisyys voivat estää paikallisen tason toiminnan. Tällöin moniammatillista yhteistyötä voi olla alueellisella tai kansallisella tasolla (2).

-Sisällytä toimintaan mukaan laajasti eri organisaatioita

- Ehkäisevien toimintatapojen tulee olla räätälöityjä sellaisten ihmisten tarpeisiin, jotka ovat alttiita väkivaltaiselle ekstremismille tai radikalisoitumiseen. Jotta palvelut ja tuki vastaisivat tarpeita, tarvitaan useiden eri organisaatioiden ammattitaitoa ja yhteistyötä. Tarvittavien organisaatioiden määrä ja laajuus vaihtelevat tapauksen mukaan. Useiden eri organisaatioiden mukaan saaminen takaa sen, että yksilöillä on mahdollisuus monenlaisiin palveluihin ja tukiin. Moniammatillisia rakenteita rakentaessa ja mahdollisia yhteistyökumppaneita valittaessa tulisikin ottaa huomioon, että ilmeisten toimijoiden (kuten poliisin, koulun ja viranomaisen) lisäksi tulisi mukaan ottaa myös esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektori, perheet ja kansalaisjärjestöt. Mahdollinen malli voisi koostua ns. keskeisten toimijoiden perusrakenteesta, jonka lisäksi muita tahoja voitaisiin ottaa mukaan tarpeen mukaan (3).

-Vältä stigmatisointia ja leimaamista rakentamalla yleisempi rakenne

- Moniammatillisen yhteistyön rakenteet, jotka keskittyvät ja tekevät radikalisoitumisen ehkäisemisestä päätehtävänsä, stigmatisoivat ja leimaavat ihmisiä helposti radikalisoituneiksi, väkivaltaisiksi ekstremisteiksi ja jopa terroristeiksi. Radikalisoitumisen ehkäisyyn keskitty-

misen sijaan rakenteiden tulisi keskittyä yleisesti sosiaalisiin ongelmiin ja palvella yleisesti rikoksien ehkäisyä, sillä se ehkäisee tällaista ihmisten stigmatisointia ja leimaamista. On myös mahdollista, että rakenteisiin kuuluu myös erikoisyksikkö tai asiantuntijatiimi, jotka auttavat väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvissä asioissa (3).

-Hyödynnä jo olemassa olevia moniammatillisia rakenteita

- Monissa EU:n jäsenvaltioissa on jo moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi lasten hyväksikäyttöön liittyen. Täysin uusien järjestelyjen sijaan on kannattavaa tukeutua jo valmiiksi olemassa oleviin yhteistyön rakenteisiin, jos näitä rakenteita voidaan käyttää myös radikaalisoitumiselle alttiiden ihmisten tukemiseen. Olemassa olevien rakenteiden hyödyntäminen säästää aikaa, tehokkuutta ja resursseja, joiden lisäksi toimintatapoja on nopeampi ottaa käyttöön. Olemassa oleviin rakenteisiin voidaan myös lisätä uusia käytäntöjä, informaation jakamiseen liittyviä sopimuksia sekä koulutusta (3).

-Ota mukaan yhteisöt, kuten kansalaisjärjestöt. Pitkänaikavälin luottamuksen rakentaminen yhteisöjen kautta on välttämätöntä, sillä yhteistyö ainoastaan kriisien aikana ei ole riittävää. Yhteistyö tuttujen ihmisten kautta helpottaa haavoittuvien ihmisten uskoutumista ja avautumista mahdollisista ongelmistaan (3).

-Aloita verkostoituminen ja anna aikaa kehitykselle ja oppimiselle

- Relevanttien organisaatioiden ja toimijoiden tunnistamisen jälkeen aloita verkostoituminen niiden kanssa sekä selitä moniammatillisen yhteistyön hyödyt muille, löydä puuttuvat yhteydet ja onnistu saamaan oikeat henkilöt mukaan. Vaikka sosiaali- ja terveyssektorin toimijoiden mukaan ottaminen voi tuntua epätavalliselta, ajan myötä ymmärrys sosiaali- ja terveyssektorin roolista selvenee, ja he voivat viedä prosessia eteenpäin (3).

TOINEN ASKEL

=Investoi suhteisiin ja kehitä moniammatillista rakennetta

- Eri taustoista ja tehtävistä olevien ammattilaisten (poliisit, kasvatuksen asiantuntijat, mielen-terveystyöntekijät, virkamiehet, sosiaalityöntekijät) yhteistyö moniammatillisissa rakenteissa voi aiheuttaa vaikeuksia. Toimijat harjoittavat omaa alaansa omasta näkökulmastaan käyttäen omia näkemyksiään, kokemuksiaan, arvojaan, oikeutuksiaan ja terminologiaansa. Ongelmista voidaan kuitenkin päästä eroon ajan kanssa, kun luottamusta rakennetaan. Luottamus on tärkeä osa moniammatillista toimintaa. Toisen askeleen tarkoituksena onkin investoida keskinäiseen luottamukseen ja ymmärrykseen, ennen kuin rakennetta kehitetään eteenpäin. Luottamusta ja ymmärrystä ei tule olla vain sektorien ja organisaatioiden välillä, vaan myös saman organisaation eri osastojen välillä. On usein epäselvää, mitä toiset osastot tai organisaatiot tekevät tai voivat tehdä (perustuen lakiin). Eri ammattilaisten välillä tulisiikin vallita selvyyttä siitä, mikä jokaisen rooli moniammatillisessa toiminnassa on (4).

OHJAAVAT PERIAATTEET:

-Säännöllinen kasvokkain tapahtuva tapaaminen, esimerkiksi kerran kuussa, auttaa ymmärtämään muita ammattilaisia, organisaatioita ja sektoreita paremmin. On tärkeää, että toimijoilla on mahdollisuus tavata toisiaan virallisten tapaamisten, joissa keskustellaan erityisestä tapauksesta tai kriisin ilmaantuessa, ulkopuolella (4).

-Ota toimijat ja organisaatiot mukaan joka tasolla

- Moniammatillisessa yhteistyössä on tärkeää ottaa mukaan toimijat jokaiselta tasolta, jotta pyrkimyksiä voidaan vahvistaa, ja että toimijat joka tasolla saavat tarvittavasti tukea ope-roidakseen tehokkaasti. Kansallisen tason ja poliittisten päättäjien osallistumista tarvitaan yhtä paljon kuin paikallisen tason toimijoita, sillä he voivat taata tarvittavan lainsäädännön ja taloudellisen tuen (4).

-Sulauta moniammatillinen yhteistyö osaksi työrooleja ja työtehtäviä

- Usein luottamus töissä pohjautuu henkilökohtaisiin suhteisiin, joka tarkoittaa, että ihmiset tuntevat toisensa, toistensa työt ja kiinnostukset sekä kysyvät ja antavat apua. Ongelmia esiintyy yleensä siinä vaiheessa, kun työpaikka tai asema vaihtuu. Moniammatillisessa yhteistyössä toimijoiden tulisi olla vähemmän riippuvainen henkilökohtaisista suhteista. Yhteistyöstä muiden kanssa tulisikin tehdä osa työtehtäviä ja työrooleja (4).

-Luo kumppanuutta, älä vain lainmukaista kokonaisuutta

- Lainsäädäntö vaihtelee eri maiden ja maan sisällä eri sektorien välillä. Laillisen kokonaisuuden rakentamisen sisään tulisi luoda kumppanuutta, jotta lainsäädäntöön liittyvä ongelma saataisiin poistettua. Kokemukset osoittavat, että lainsäädäntö voi joko toimia esteenä tai mahdollistaa yhteistyötä saaden osapuolet ymmärtämään vastuunsa tehdä yhteistyötä. Toimijoille tulisi olla selvää, että yhteistyö ei ole vapaaehtoista, vaan moraalinen velvollisuus (4).

-Aseta koordinaattori hierarkkisuuden estämiseksi

- Jotta moniammatillinen toiminta olisi koordinoitua, tulee yhden organisaation vastata koordinoinnista. Koordinoiva organisaatio tulee vaihtelevaan eri maiden välillä ja jopa paikallisesti, mutta kaikille tulisi olla selvää, mikä organisaatio johtaa prosessia ja interventoiden koordinoitua. Ideaalista olisi, että koordinoijan roolissa toimisi paikallinen kunta tai itsenäinen henkilö, kuten oikeusasiamies. Vaikka poliittinen tuki on avuksi, on suositeltavaa, ettei koordinaattorilla ole poliittista roolia (4-5).

-Investoi yhteiseen omistajuuteen sekä yhteisiin ja jaettuihin tavoitteisiin (5).

-Selkeät roolit

- On tärkeää, että jokaisen ammattilaisen roolit ovat selvät moniammatillisessa yhteistyössä ja että tiedetään, mitä jokainen tekee. Menetyksen edellytyksenä ovat oikeat odotukset ja tieto siitä, mitä jokainen toimija tuo mukanaan (5).

-Työskentele pysyvien ja vierailevien jäsenien kanssa

- Toimijoista ainakin paikallisen hallinnon tai kunnan, poliisin, sosiaalityöntekijän tai sosiaalipalveluiden ja käyttäytymisen asiantuntijoiden (kuten pedagogisten asiantuntijoiden tai mielenterveystyöntekijöiden) tulisi olla mukana moniammatillisessa yhteistyössä. Jotta interventio olisi yksilön tilanteeseen sopiva, on suositeltavaa, että moniammatillisessa yhteistyössä on mukana myös vierailevia jäseniä, kuten koulu, nuorisotyö, kansalaisjärjestöt, perhe (5).

-Toiminnan joustavuus ja läpinäkyvyys

- Uusien toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen tai yksityisten yritysten, tulisi olla oikeutettua osallistumaan moniammatilliseen toimintaan. Tilanteissa, joissa uusia toimijoita pyydetään mukaan, tulisi heille tehdä selväksi miksi heidät halutaan osalliseksi ja mitä he voivat tuoda mukana olollaan toimintaan (5).

-Toimiva koordinaatio hallinnollisella tasolla

- Käytännössä monet sosiaali- ja terveysalan toimijat työskentelevät useissa moniammatillisissa rakenteissa, esimerkiksi yksi mielenterveysasioiden ja toinen lasten hyväksikäytön parissa. Pällekkäisyyksien välttämiseksi olisi parasta, että hallinnollinen taso linjaisi eri yhteistyön rakennelmat. Sama pätee myös työalueisiin (kunnallinen alue vs. alueellinen rakenne) (5).

-Lisätään kouluttautuminen osaksi työtä & kehittyminen ja oppimismahdollisuudet tulisi olla osa verkostoitumista (5).

KOLMAS ASKEL

= Ole valmis jakamaan informaatiota ja arvioimaan yhdessä

- Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on tiedon ja asiantuntemuksen jakaminen, jotta tapauksien arviointi yhdessä onnistuisi ja että radikalisoitumista ja väkivaltaista ekstremismia

voitaisiin ehkäistä ja torjua tehokkaammin ja koordinoitummin. Vaikka yksilöt eivät aina hyväksy tiedon jakamista, oikeus yksityisyyteen ja luottamuksellisuuteen eivät ole absoluuttisia. On olemassa tapauksia, jossa yksilön nähdään olevan joko vakava uhka itselleen ja/tai muille, tai olevan suuri riski siihen, että yksilö vahingoittaa itseään ja/tai muita. Näissä tapauksissa ammattilaisen velvollisuus jakaa tietoa menee salassapitovelvollisuuden ohi. Lisäksi on tärkeää osata määritellä, mikä tieto on salassa pidettävää ja mikä ei. Jossain tapauksissa salassa pidettävää tietoa voidaan viedä eteenpäin, jos se muutetaan tarpeeksi abstraktiin muotoon ja joka ei loukkaa henkilön yksityisyyttä (5-6).

OHJAAVAT PERIAATTEET:

-Selkeät säännöt ja ohjeet tiedon jakoon

- Informaation jakamiseen liittyvä lainsäädäntö on erilaista eri jäsenvaltioissa ja sektoreissa, mutta erityisen haastavaa terveyssektorille on potilaisiin kohdistuva luottamuksellisuus. Josain tapauksissa osa relevantista tiedosta voidaan jakaa. Osa potilaista myös hyväksyy tiedon jakamisen (6)

-Vastavuoroisuus

- Kaikki toimijat, jotka työskentelevät (potentiaalisen) väkivaltaisen ekstremistin kanssa, tulee jakaa tietoa ja olla pääsy tietoon, jotta he voivat seurata tilannetta ja tehdä parhaansa haavoittuvan yksilön eteen (6)

-Pyydä asiantuntijat mukaan tilanteen niin vaatiessa

- Tapauksia tutkiessa, niistä keskusteltaessa ja toimintasuunnitelmaa tehdessä on tärkeää varmistaa, että tilanteen niin vaatiessa, voidaan apuun kutsua myös radikalisoitumisen asiantuntija. Asiantuntija voi esimerkiksi olla Islamin uskon professori. Erityisiä toimijoita voidaan myös kutsua mukaan jo alussa, sillä he voivat tarjota tietoa tai keskeisiä näkökulmia tapauksen tutkimukseen (6).

-Investoi kouluttamiseen ja arviointityökaluihin

- On tärkeää, että kaikille toimijoille tarjotaan mahdollisuus koulutukseen tai koulutusmateriaaliin, jotka alleviivaavat radikalisoitumisen aiheuttamaa uhkaa, tapoja tunnistaa uhkia ja malleja, kuinka yksilön kanssa voidaan toimia monen eri toimijan näkökulmasta käsin. Jonkin tasoista radikalisoitumisen torjuntaan liittyvää koulutusta tulisi olla kaikilla toimijoilla (6).

NELJÄS ASKEL

=Nimitä vastuuhenkilö ja aloita interventio

- Seuraava askel on kollektiivisesti päättää tapauksesta vastaava osapuoli sekä kehittää räätälöity interventio. Vaikka moniammatilliseen yhteistyöhön ei olla asetettu rajoitusta osallistujien määrään, tulisi tapauksissa olla selvää, mitkä toimijat ovat mukana ja miksi. Yhteistyöhön osallistuvien tulee työskennellä kaikilla tasoilla yhtäaikaaisesti, eli niin radikalisoituneen yksilön, hänen perheensä ja yhteisön kanssa, sekä muodostaa mahdollisimman kattava yleiskuva tilanteesta. Tapauksesta vastaava osapuoli koordinoi yksittäistä tapausta ja on vastuussa siihen liittyvästä interventiosta. Hän myös toimii yhteyshenkilönä yksilölle, perheelle ja yhteisölle (7).

OHJAAVAT PERIAATTEET:

-Nimitä tapauksen vastuuhenkilöksi tapaukseen kaikista parhaiten sopivin ja pätevin, esimerkiksi sellainen henkilö, jolla on läheisin suhde asiakkaaseen

-Sovita interventiot yhteen

- Moniammatillisissa rakenteissa on mahdollista kehittää monenlaisia interventiomalleja, joilla voidaan ehkäistä haavoittuvaisia ihmisiä radikalisoitumasta ja väkivaltaiselta ekstremis-

miltä. Ihanteellinen interventio koostuu avun eri elementeistä, mutta tilanteissa, joissa halutaan varmistaa yksilön saaminen pois vaarallisesta tilanteesta, voidaan avuksi tarvita myös rangaistuksia. Osallistuminen interventioon voi olla pakollista, kuten Hollannissa (Safety Houses), tai vapaaehtoista, kuten Iso-Britannian Channel-ohjelmassa. Interventioita voivat olla esimerkiksi:

- Mentori-ohjelmat, joissa esimerkiksi samaan etniseen taustaan kuuluva yhteisön jäsenen työskentelee yksilön kanssa
- Neuvontapalvelut
- Mukaan ottaminen työelämään tai esimerkiksi nuorisokerhoihin
- Kotikäynnit esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja poliisin toimesta, tehokas tapa herätellä huolta, saada informaatiota sekä puhua ja luoda kontaktia perheeseen
- Kansalaisjärjestöjen mukaan ottaminen ja esimerkiksi kouluvierailujen järjestäminen, jossa lisätään tietoa syrjimättömyydestä

-Ole valmis vastamaan vuorokauden sisällä, keskity aikaisessa vaiheessa tapahtuvaan ehkäisyyn sekä työskentele yhteiskunnallisen hätäsuunnitelman parissa

-Valvo toimintasuunnitelman toteutusta

- Jokaiseen tapaukseen liittyen laaditaan toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelman toteutusta tulee kuitenkin vahtia ja siihen tulee tehdä muutoksia tarpeen mukaan. Koordinaattorilla on johtava rooli valvoa prosessia (7).

VIIDES ASKEL

=Arviointi ja seuranta

- Viimeisenä askeleena on arvioida koko moniammatillinen prosessi sekä yksittäiset interventiot. On myös tärkeää seurata kaikkia tehtyjä toimia sekä antaa kaikille yhteistyökumppaneille palautetta niin saaduista tuloksista kuin opituista asioista. Kaiken kaikkiaan tämä olennainen viimeinen vaihe mahdollistaa moniammatillisten rakenteiden soveltamista tarpeen mukaan sekä rakenteiden rakentamista kokemukseen pohjaten, jolloin parannukset ovat mahdollisia
- Kaikista tärkeintä arviointiprosessissa on, että osapuolet ymmärtävät, että moniammatillinen toiminta on oppimisprosessi, jossa on ok tehdä virheitä ja muuttaa toimintaa paremmaksi. Lisäksi luovuus on hyväksi moniammatillisessa yhteistyössä (8)

OHJAAVAT PERIAATTEET:

-Selitä tulokset

-Jaa enemmän positiivisia tarinoita kuin negatiivisia sekä pidä osapuolet motivoituneina ja mukana

-Jaa kokemuksen pohjalta opittuja asioita, sillä se motivoi osapuolia ja saa heidät todennäköisesti jatkamaan

-Alleviivaa jaettuja hyötyjä

-Varmista, että (paikallinen) media tietää vastuunsa (8)